

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: Kaskötés Apátfalván

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

☒ agrár- és
élelmiszergazdaság	☐ egészség és életmód	☐ épített környezet
☐ ipari és műszaki
megoldások	☐ kulturális örökség	☐ sport
☐ természeti környezet	☐ turizmus	

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye: Vigh Antal Pécsi Mihályné, Tóth Tamás Apátfalva

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

☒ települési	☐ tájegységi	☐ megyei	☐ külföldi magyarság

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Apátfalva a Maros jobb partján épült község, lakói hagyományos paraszti gazdálkodást folytattak két és fél évszázadon keresztül. A gazdaságokban és a háztartásban szükséges tároló és teherhordó eszközök készítéséhez jó alapanyagot szolgáltatott a folyó árterén bőven termő fűz.

A természetben fellelhető növényekből az ember már ősidők óta készít használati tárgyakat.

Az Alföld kedvező éghajlatának köszönhetően különféle értékes növények pl. fűz, nyír, és mogyorófa vesszői, a gyékény és sásfélék kínálnak nyersanyagot. Főleg folyók partján, ahol hatalmas füzesek terültek el, vesszőfonással foglalkoztak. Környékünkön a fűzvessző a legelterjedtebb. A fűz számtalan faja ma is a folyók ártereinek leggyakoribb növénye. Gyorsan nő, és ha megfelelő talajt talál, gyorsan szaporodik.

Vesszőfajták: Vadon termő vesszők: mandulalevelű fűz, kosárkötő fűz, cinege, hamvas fűz (rekettyefűz)

Telepített vesszők: amerikai fűz, aranyvesszőjú fűz (Dr. Bárkányi Ildikó)

A fűzvessző feldolgozásához, kosarak, kasok, párszárító kötéséhez szinte valamennyi apátfalvi gazda értett. Régen minden ember értett valamennyire mindenhez, mindenki mestere volt mindennek. Tanfolyamra nem járták, egymástól, szülőktől tanulták el a fogásokat, még legénykorban. A kaskötés erős kezet kívánt. A fűzvessző szedése megengedett volt, a fákat folyamatosan visszavágták, így a töről mindig friss, hosszú szálú vesszőt tudtak metszeni.

A legjobban az ún. sárga vesszőt szerették, amely jól hajlott, ha frissen feldolgozták. A sárga vesszőnél nemesebb a mandulazöld vessző, „sugarabb”, nem „ágaskodik”, mint a sárgavessző.

A szedés ideje szeptembertől őszi végéig, november végéig, a fagyok beállta előtt volt, a különféle vesszőknek más-más időpontban. Ma már csak egyféle vessző terem vadon bokorról. Ennél meg kell várni hogy lehullassa a levelét, csak utána lehet szedni, mert megbarnul, nem lesz szép színe a kasnak. Ilyenkor megszedik az egész évre valót. A levágott vesszőt kévébe kötik. Száraz helyen tárolják. Mielőtt dolgozni akarnak vele, be kell vízbe áztatni, hogy puhuljon, hajlékony legyen. Vastagság szerint válogatják, osztályozzák, hogy melyikből mi készül majd. A

durva szálakból készül a nagyméretű kas, az jó nehéz. A vékonyabb szálakból kisebb kasok lesznek. Sokan az ártéren metszett vesszőket a falubeli ház elé, az árokba leszúróják, ott meggyökeresedik, s azután arról vágják a kosárnak valót. Kaskötéssel télen foglalkoztak. Ilyenkor még a gazda is kosarat font, hiszen nem volt más dolga. Nem mindenki készített tökéletes alkotást, de saját maguknak megfelelt. A kaskötők csak hántolatlan, hajas vagy zöld vesszővel dolgoztak.

A vessző hasznosítása az élet különböző területein:

Paticsfal: istálló, tyúkól, disznóól, füstölő készült ezzel a módszerrel. Földbe ásott karók közét fonták be vesszővel, majd sárral kívül belül betapasztották. Manapság is látni még hambárokot amik ezzel a technikával készültek. Ősi változatuk a szántalpas kas, búzas-kukoricás, liszteskas. Az ilyen terménytárolók mozdíthatóak voltak, igavonó állatot fogva elé elhúzható volt más helyre. A gabonáskas minden oldalát kívül belül tapasztották, meszelték, a kukoricás kasnak csak az elejét, hátulját simították be sárral, két oldalán szellőzni hagyták.

A halászok vesszőből készítették a **varsát** a halászat eszközeit.

Régen a mindennapi élet elengedhetetlen eszköze volt az egyetlen szál vesszőből készült kerek alakú **gúzs**, és a vesszőből készített **vesszőkötél**. A vesszőkötéllel jól lehetett ősszel bármit bekévézni, gallyat, szarat, szárízéket. A frissen szedett nyers vesszőt megsodorták, visszahajtották, hurkot képeztek, átfogták a száron, átfűzték meghajtották visszafordították, aláfüzték. Nem bomlott ki, az biztos.

Régen **kocsioldalt, saroglyát** is kötöttek a tanyán, de erre a gumis kerekű stráfkocsik elterjedése óta nincsen szükség, ahogyan **a tyúkültető kosarakra és a csirkeborító kasokra** is csak elvétve. Aki nem tudott bonyolultabb dolgokat pl. kocsikast vagy kenyérkosarat készíteni, az mástól rendelt.

A nagyobb **párszárító** (lapos kas, ma mák, tarhonya szárítására használják) **vagy aszaló kosarakat, a polyvás kast, a kisebb tojásszedő**, (tojásos kas) **krumplis kasokat**, (krumplit felszedéskor szedték bele) tűskosárt (varrókosárcákat) **hagymáskast** (10 kg hagyma fér bele) **kukoricás kas** (a csöves kukoricát ebbe szedték) ma is készítik a faluban.

A kosárfonók készítik a garabolyokat de az nagyobb szakértelmet igényel. Az üvegpalackok, demizsonok körbefonása még nagyobb türelmet, kézügyességet követel, a parasztemberek nem kínlódtak ilyesmivel. Az apátfalvi kaskötők csak hajas vesszőből dolgoznak, többnyire saját szükségletre, rokonnak, szomszédnak, jó ismerősnek. A legügyesebbek adtak is el belőle, de nem volt jellemző. A parasztember ügyessége alapján lett szebb, tömörebb, formásabb, erősebb a kas. Nem kereskedtek vele, saját, ill. családi szükségletre készítettek csak.

Keresztúri József (Apátfalva. szül. 1934. okt. 26.-2017) felesége Jucika néni így dicsérte férje munkáit „Ha beleesett az eső jóformán megállt benne, olyan sűrűre köti Jóska bácsi.” Valóban a kasok mintha dupla olyan vastag falúak lennének, mint a mai bolti kasok. Nagyon erős fallal és vastag füllel készítette őket, hogy tartósak legyenek. „Hitvány munkát nem adtam ki a kezemből, így sokáig tette a kas, nem esett szét egy nyár alatt. Volt egy sziget sárga vesszőnk, ez gondozott volt, és a porondon vadvessző, ez törékenyebb, merevebb fajta (Keresztúri József).

Józsi bácsi az iskolában a gazdaságtan órán tanulta meg a kaskötést Bakai Páltól. 3. osztálytól külön a fiúknak és külön a lányoknak tanítottak kézműves alapokat.

Ma 2014-ben a Rákóczi utcában élő idős férfiak mindegyike kötött életében kast, még most is tudnák csinálni, de nincs alapanyag, és amire nekik kell (tüzelő behordása, apróbb termények tárolása) arra van még a régen készült darabokból. „Magunknak csináltuk, úgy hogy tartós legyen.” Állandó használat mellett 10-15 évig is megtették. Karbantartásuk: ha sáros lett vízzel lemosták.

„Aki nagyon tehetségtelen volt, annak a családból adott valaki régen kast. Ne pazarolja el a jó alapanyagot. Garabolyt mi nem kötöttünk, üveget se kötöttünk be, a felső részt volt a nehéz összehozni. De kitaláltuk helyette egy felfelé kicsit összegömbölyödő kasformát, azt kibéleltük szénával, abba állítottuk a nagyüveget, volt két füle is, így lehetett vinni. Mégis védte, ha valaminek nekiütközött, a széna tompította, nem tört el az üveg. Minden nagyüveg (20-30 literes) formájához igazodó kast kötöttünk. A széna puha volt, azzal béleltük ki, nem tört össze az üveg.

Egy nap a nagyságtól függően egy-két kosár készülhet el. A fogásokat a családban tanulták, lesték el az idősebbektől, de a háború előtt az iskolában is oktatták a kosárfonást. Az idős kosárfonóknak ma is akad fiatal tanítványa, hiszen a gazdálkodást fel nem adó falusiaknak a műanyag edények mellett a hagyományos, természetes anyagból készült kasokra, kosarakra is szükségük van. (Vargáné Nagyfalusi Ilona)

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett.

A kaskötés olyan régi és hasznos hagyomány, amelynek gazdasági haszna is van. A saját szükségletre készített eszközök nem szennyezik a környezetet, esztétikusak és praktikusak, a készítésükhöz szükséges alapanyag pedig szinte ingyen rendelkezésre áll.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

Juhász Antal: Vesszőmunkák. Csongrád megye népművészete. Szerk: Juhász Antal. Budapest, 1990, 499-506.

Farkas Éva: Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny 1996/97. Történelem Téma: Régi mesterségek) foglalkozások nyomában lakóhelyemen. Kosárfonás, kaskötés

Szóbeli adatközlés: Keresztúri József Apátfalva

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

Tojásszedő, krumplis kas, demizson, párszárító, polyváskas – régi és új, Vígh Antal udvarán 2014.

kezeiben

Feldolgozásra váró vesszőkéve Vígh Antal

Hat darab kép Keresztúri József tsz nyugdíjas, "ezermester" Saját készítésű kasok

Extra méretű tároló kas.

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő, támogató és ajánló levelek

A kasoknak, kosaraknak az alapanyaga a jó minőségű vessző. Én az idősebb emberektől úgy hallottam, és tapasztaltam is, van a zöldhéjú ez a fűzfavessző, a másik a sárgaszínű vessző. Ez utóbbiból lehet igazán szép munkákat készíteni válogatás után. Itt Apátfalván nagyon sok parasztember termelt pár töke vesszőt, leginkább sárga színű vesszőt, többek között az édesapám is. Egy pár szál sárga vesszőt ledugott a földbe, meggyökeresedett, és több év után egész tökévé fejlődött. Minden év őszén lemetszette a tavasz óta megnőtt vesszőt.

Ezekből kötött télen kasokat a családja számára. Majdnem minden tavasszal kaptunk egy-két darabot, nagyon szép formás, kerek, két füles kasokat. A télen elkészült kasokat, tél végén a hús, kolbász füstölőbe berakta, és egy kicsit megfűstölte, hogy a szú vagy a moly bele ne essen, és utána még pár hétig ott is tartotta a kasokat. Több használati tárgyat készítettek vesszőből, a tojásokat behordó kicsi kastól kezdve, a nagy pelyvahordó kasokig. A galamb keltető és nevelő egy füles kis kasokat fészeknek használták. Kötöttek még a csőves kukorica hordására a parasztkocsi elejére, hátuljára olyan ú alakú kocsi előtét. A parasztkocsi lelécezett oldalára a lécezett részt zárttá tenni. Ez levehető volt.

Minden elkészített munkának megvolt a maga sajátos formája, alakja és vonalvezetéséhez elkészített sablon fából, (vastag deszkákból). Kötöttek párszárítót, kisebbeket, nagyobbakat, amit tarhonya, tészta, kenyérsütésre használt korpaélesztő szárítására, majd gyümölcsaszalásra használtak

Nagyon érteni kellett a kas oldalán felfelé haladó szálak egyforma vonalvezetésére.

Én életem során mindig szerettem volna kast kötni, szerettem nézni, amikor édesapám készítette azokat. Ő mindig lebeszélte róla, azt mondta, ez olyan nehéz férfi munka, nem olyan mint a rántás kavarási.

A vastag durva vesszőből fonytak a szemes gabona tárolására készített hombárszerű kast. Amit kívül-belül pelyvás sárral betapasztottak és mésszel fehérre bemeszeltek.

Javaslom a Kaskötést Apátfalván az értéktárba való felvételre.

Apátfalva, 2016. május 02.

Vargáné Antal Ilona Apátfalva